

A migránsok forgalmistája

Tolnai Ottóval Szajbély Mihály beszélget

– *Amikor Virág Gábor megkért, hogy Tolnai Ottóval beszélgessek, akkor azt is mondta, hogy előtte beszéljek is egy kicsit róla. Aztán amikor másodszor pár nappal ezelőtt felhívott, hozzátette, Ottóval úgyis biztosan mindent megbeszélünk a fellépés kapcsán, ezért nem ad további instrukciókat. Mondtam, hogy igen, ugyanis Ottóék nemrég nálunk jártak Szege- den, és amikor kikísértem őket, mielőtt belépett a liftbe, visszaszólt, hogy akkor majd jó sokat beszélj. És akkor becsukódott a liftajtó. Körülbelül ennyi volt az előzetes megbeszélés közöttünk. Ha nem csukódik be a liftajtó, akkor mondtam volna, lehet, hogy elsősorban mégsem rám kíváncsiak azok, akik eljöttek a Dombosra, de ezt megbeszélni már nem volt időnk. Úgyhogy én most egy kicsit beszélni fogok, nem sokat, és akkor Ottónak is igaza lesz, majd átadom neki a szót, és – amiért valószínűleg mindenki idejött – őt is fogják hallani. Tolnai Ottó új könyve a beszélgetés tárgya: Szeméremékszerek – A két steril pohár. Sőt, ha az ember tovább lapozza, akkor talál benne egy újabb alcímet: Regény Misu és társai, avagy iratmegőrzők sorrendje. A kötet előtt öt mottó van: Csáth Gézától, Szilárd Leótól, Balázs Bélától, Maurice Blanchot-tól és Vörösmarty Mihálytól. Az első három Palicshoz kötődik, és tulajdonképpen a másik kettő is, de nem direkt módon. Ha egyszer könyvet írnek Tolnai Ottóról, akkor az egyik mottó mindenképp Kiss József Mécsvilág című 1908-as elbeszélő költeményéből származó négy sora lenne. Egy vak emberről szól: „Mesék vadonában biztos a járása, / Világtalan szemét az éjbe beássa, / A fülivel lát, lelkével tapogat / S megérez látóknak idegen dolgokat.” Akik ismerik Tolnai Ottó költészetét és azon belüli alteregóit, nyilván eszükbe jut Vak Vigh Tibike, aki vak és vág – ez a kettő, gondolom, nem csak az alliteráció kedvéért történik így, mert Vak Vigh Tibike az, akit nem zavar a látásban a látvány, tehát a látvány mögé képes látni. Azt is látja, amit a látók nem*

képesek észrevenni abból a világból, ami őket rendkívül gazdagon körülvesz. Ha Tolnai Ottó rendkívül sokféle ágazó, ismétlődő, ugyanazt a motívumot időről időre más és más módon kidolgozó költői-írói világának háttérébe akarunk lesni, abból érdemes kiindulni, hogy az érzékelés, a percepció mindig egy többszörös szűrőn átmenő folyamat. De hogy mit figyel meg, az már eleve egy redukció. Vagy erre nézek, vagy arra nézek. Ha az egyiket figyelem, nem látom, mi van a hátam mögött, ha a hátam mögé nézek, azt nem látom, mi van előttem. És az sem biztos, hogy látom, ami előttem van. Nem biztos, hogy, miközben egyfelé nézünk, Ottó ugyanazt látja, amit én. A látás már önmagában is valamiféle szelektációs folyamat. Az, amit az ember látásként, tapintásként, szaglásként bármilyen érzékszervével felfog, az valamiféle redukció. Mit emelek ki a percepcióból, min gondolkodom? Amin gondolkodom, abból mit tudok elmondani, mi az, ami elmondható? Végtelenül többet gondol az ember, mint amit elmondani képes. Az érzékelés pedig annál is gazdagabb, mint amit a fejünkben végig tudunk gondolni. Mindig marad a kifejezésnek, a gondolkodásnak valamiféle tartaléka, ami újragondolható – a gondolkodás tartaléka. Tolnai Ottó mindig ezt a rezervát mozgatja meg: ami bizonyos érzékeléskor a gondolat, a kifejezés háttérében marad, és azt is, ami a percepció szelektivitása révén is szükségképp a háttérben marad. Mindig újra és újra lehet mondani ugyanazt, és mindig kicsit másképp hallatszlik, mást tudunk meg róla, sosem érzékelhetjük a teljes komplexitást. Van olyan művész, filozófus, akit ez zavar. Olyan is akad, aki ezt nem ismeri el, és úgy gondolja, hogy amit ő lát, az van, más nincs, ő látja a tutit, és neki van igaza. Tolnai Ottó teljesen más: ő voltaképpen a percepció reduktív voltából származó belátás jegyében alkot és látatja újra a dolgokat, de mindig egy kicsit másképp. Például nagyon érdekes összeolvasni a verseit és a prózáját: ugyanaz a világ, ugyanazok a szereplők és az alteregók. A költészete is narratívákon alapuló költői világ, és mégis, a kettő másféle tud lenni. Talán arról is beszélgethetnénk, mikor, miből lesz költészet vagy próza, és mi dönti el a formát. Nekem erre vannak elképzeléseim, de nem szeretném elmondani, majd megkérdezem, addig Tolnai Ottó felkészül. Az ismétlésen alapuló poétikából következik, hogy nincsenek végső konstrukciók: mindig érzékelhetjük azt, hogy ugyanabból az anyagból valami más is létrejöhett volna, azaz Tolnai Ottó végső soron egy konstruktivista, aki folyamatosan újra- és újrakonstruálja azt, amit érzékel. Az érzékelés és az érzékelés továbbadása is egyféle konstrukciós folyamatból bontakozik ki. És ebből az is következik, hogy Tolnai Ottó művészete alapvetően nem egy fikciós művészet. Nagyon kevés olyan dolog van – így gondolom, de majd elmon-

dod –, amit ő talál ki és aminek nincs megfogható valóságalapja, amit a percepciónak e típusú redukált volta elkezd különböző irányokba elvinni és nagyon szép fikciós történeteket szül. De mindegyik háttérében ott lapul valami világosan érzékelt valóságalap. Ha bejárjuk az elbeszélő által megismert helyszíneket, akkor pontosan rá lehet ismerni a helyekre. Mint ahogy Csáth Géza az Eltévedésem története című palicsi novellájának az útját is be lehet járni egy korabeli térképet fogva. Lehet, hogy a Szeméremékszereket is úgy kellene olvasatni, hogy az olvasás nyomán végig kelljen járni Palicson ezeket az utakat, ki a határsávig. Nem biztos, hogy az őrszobába is be kellene menni a végén, remélhetőleg ez csak a fikció világába vezet. Lehet látni, hogy miből születik az, ami utána végtelenül finoman elszáll a fikció világába. Nagyon érdekes az is, hogyan függ össze a megformálás és a valóság, a fikció és a valóság a prózájában. A Tengeri kagyló című könyvében – amely Magyarkanizsán játszódik és egyfajta önéletrajzi, gyermekkorra visszaemlékező írásként is értelmezhető – a gyerekek Dobó Tihamérral megformáltatják Nusika aktszobrát. Az elbeszélő egy helyen megfigyeli, hogy Tihamér hogyan formálja a szobrot. Idézek egy mondatot: „megfigyeltem, hogy Tihamér részletesen kidolgozott valamit, majd örökre visszanyomta a nyers, formátlan agyagba, s különösmód, az a valami, az a precízen kidolgozott detaille mintha végig jelezni tudott volna az agyagból”. Úgy gondolom, hogy ez egyféle önleírás, ars poetica, Tolnai Ottó alkotómódszere is: úgy formálni, hogy visszanyomni az anyagba, látsszon valami forma, de a forma mögött tulajdonképpen az az anyag látsszon a maga komplexitásában, amit a visszanyomott forma tesz láthatóvá. Megoldani azt a bravúrt, hogy mégis a komplexitást érzékeltetni a visszanyomott formán keresztül. Ezek az újrabeszélések, újrafarmálások, a forma formátlanná tétele és visszanyomása az anyagba, érzékeltetve azt, hogy ebből az anyagból nagyon sok forma is születhetne – ez az egyetlen módja annak, amire valószínűleg csak a művészet képes, vagyis, hogy érzékeltetni tudja azt a komplexitást, amiről nem lehet beszélni. Wittgenstein is elhallgat, de a művészetnek nem kell elhallgatnia, ott ezzel a sajátos alkotómódszerrel érzékeltetővé lehet tenni e komplexitást. Ami e mostani kötetben újdonság a korábbiakhoz képest, hogy ez a történet egyszerre valamiféle elégia és nagyon erős ironia. Ami leginkább újdonság, az az ironia felerősödése, de először hadd mondjak néhány szót az elégiáról. Az elégia mindig valamiféle harmóniával telített múltnak és a jelen diszharmóniának a szembeállítása – Schiller naiv és szentimentális költészetéről szóló tanulmánya óta ez többé-kevésbé konszenzuálisan állítható. Ami itt múltként, harmóniaként fölbukkan – és ez általában is igaz Tolnai

Ottó világára – az a fiatalkorral összekötött régi jugoszláv világ. Az a világ, amiről ha valaki, akkor Tolnai Ottó tudja a legjobban, hogy tele volt diszharmonióval, mert különben nem kellett volna hirtelen Zágrábba szöknie egy kis csomaggal. Senki nem állítja, és a Tolnai-próza állítja legkevésbé, hogy az lett volna a világok legtökéletesebbje. De az volt az a világ, amelyben az egész világszemlélet, a fiatalság világa kibontakozott, és ez az újabb Tolnai-próza meghatározó alapélményévé, egyféle elégikus kiindulási pontjává vált. A költészetében, úgy érzem, erőteljesebb az elégikus hang, a prózában ezt sok helyen elnyomja a harag. Nagyon szelíd harag ez, de világosan megfogalmazott harag azokkal szemben, akik ezt az országot széjjelmarcangolták, akik a darabjain élőködnek, akik ebből meggazdagodtak, a maffiózók, a martalócok, azok, akik visszaélve a nemzeti identitással és a nemzeti tudattal, egymással szembefordítottak népeket és embereket. Helyenként, ez is újdonság ebben a kötetben, szinte aktuálpolitikai kérdésekig is eljut, miközben visszanyomja az anyagba – és akkor megint csak az anyag látszik mögötte. A szerb nagypolitika szereplői éppúgy rosszul járnak, mint a vajdasági politikusok és azok, akik tönkretesznek gyárakat, szállodákat privatizálnak, minden egyéb gonoszságot elkövetnek. De nem jár jobban az az Orbán Viktor sem, aki végiglátogat az orbánfalvi úton, s közben az elbeszélő beinvitálja a Homokvárra, mert nyilván azért jön oda, hogy megmutassák neki az Orbán keresztjét és az említett utat. Ez a leggyilkosabb, legironikusabb részek közé tartozik. De a kötetnek nem ők a főhősei, hanem az infaustusok. Azok a hoppon maradtak, azok a lumpenesedők, akik az elbeszélőt a börtönben cellatársként körbeveszik, és akiket a börtönben a legjobb lenne eltüntetni – már a hatalom birtokosainak szempontjából –, de akik számára az elbeszélő egy autonóm világot teremt a meséiből. Az elbeszélő mesél és mesél és mesél, s valamiféleképpen a geopolitikailag összeomlott Jugoszlávia geopoétikailag újraépül a mesékből. Jugoszlávia széthullásának az igazi vesztesei, ezek a proletárok szájtátva hallgatják a mesét. Úgy ülik körül az elbeszélőt, ahogy azt Csáth Géza mondja egy helyen: a régi mesterek meséltek, a hallgatóság pedig körbeülte őket. Ezekben a mesékben konstruálódik meg számukra egy saját, imaginárius, autonóm világ, amit nem lehet feltörni. Érdekes, hogy a vallatőtisztek, a pszichiátriai alkalmazottak mindig kiegyenesíteni igyekeznek: mindig kérdeznak és valahonnét valahova el akarnak jutni, az elbeszélő válaszai, a történetei pedig mindig más utat vesznek, és ezt nem lehet kiegyenesíteni. Az a típusú logika, amely nem veszi észre, hogy a modern ember többféle identitással rendelkezik, és megpróbál egy identitást ráerőltetni, s azt tapasztalja, hogy ezek az identitások egymással el-

kezdenek játszani: nem érti, és pszichiátert hív. Egyébként ez a huszadik század elejének és bizonyos szempontból a korszak irodalmának is egy érdekes története, mert a modern embernek nagyon sok identitása van. Más-képp viselkedünk itt, másképpen a családjunk körében, ha megállít az utcán a rendőr: a modern embernek sok arca van. Amikor a tizenkilencedik és a huszadik század fordulóján ez a modernitás új élménye lett, ez rendkívül zavaróvá vált. A freudizmus, a pszichoanalízis ezt próbálja gyógyítani: megkeresni a mélyben az egységeset. De ez nem lehetséges vállalkozás, a modern embernek együtt kell élnie az identitásaival, nem lehet azt egyre visszavezetni. Ebből a szempontból Csáth Géza életútjában a pszichoanalízis kész tragédia: nem meggyógyította vagy a művészetének kiteljesedéséhez vezette, hanem inkább a totális beszűküléshez. De zárójel bezárva, végső soron ez nem ide tartozik. És a kemény ironia. Ironia mint önironia: rendkívül sok ironikus megjegyzés van a kötetben a saját alkotómódszerével szemben is: nemcsak Regény Misunak a megszólaltatása ilyen, hanem az újra és újra ismétlődő ars poeticával szemben is ironikus, amelyen az egész alapszik. Ironikus a vállalatísztekkal, a migránsoktól féltő politikussal szemben. A migránskérdést gyephokikérdésként próbálja értelmezni: halásszuk ki a migránsok közül a kiváló gyephokijátékosokat, és teremtsük újra a szabadkai gyephokicsapatokat. Amitől félünk, kerítést építünk és egyebek, az a regényben másféle ironikus és önironikus módon építődik, a világnak a szétbeszélése lepattan a hivatalosokról. Ha az ember utánakeres a szótárban, mit jelent az infaustus, olyan jelentéseket talál mint áldatlan, kedvezőtlen, reménytelen, szerencsétlen, boldogtalan. Ehhez képest Tolnai palicsi infaustusai egyszerre ilyenek és mégsem ilyenek. Azért ilyenek, mert a veszesei ennek a nagy szétszerelésnek, de ugyanakkor az elbeszélővel képesek teremteni egy autonóm világot, amely elkülöníteti és megvédi őket attól a világtól, ami körülveszi őket. Ilyen szempontból ők áldottak, kedvezményezettek, éleslátóak, reménységgel teltek, boldogok és szerencsések is.

– Körülbelül ezt beszéltük meg egzakt módon a lift előtt... Két dologra gondoltam először. Érdekes, hogy az elhangzott kiállításmegnyitó szövegemben szóltam a Dombos Festről, magáról a löszfalról. Engem ez nagyon foglalkoztat, az írásaimban visszatérek hozzá. Olyan dimenziójáról szeretnék írni, ami engem érdekel, és jó, hogy egy miskolci festőről [Seres Lászlóról] szóló szövegemben is itt van. A másik a Misivel való kapcsolatunk. Utóbbi nagyon régre nyúlik vissza, Újvidékhez és Szegedhez kötődik. Az ő vezetésével készült *Rózsaszín flastrom* című interjúkötettel kapcsolatos. A tanítványai

körbejárták Vajdaságot, és több íróval készítettek interjút. Én akkor a gyógyfürdő felől, az orvosságon és a gyógyfürdőn át közelítettem Csáth naplójához. Csáth naplójában találtam egy helyet, ahol leragasztott valamit rózsaszín flastrommal. Egyik gyerekkori barátomnak írt egyszer az elmeógyógyintézetből egy levelet. Nagyon kötődtem hozzá, tragikus családi élete volt, később megszakadt a kapcsolat, de megtalálta a címemet és írt egy levelet, amiben leragasztott pár sort evvel a flastrommal. Nekem ez nagyon fontos lett, mai napig is annyira erős számomra: a lét borzalmát találták meg, leragasztottak valami szörnyűt. Ez lett az interjúmnak és a könyvnek a címe is. Számomra ez a rózsaszín flastrom még mindig aktuális. Ez a könyvem kötődik Csáthhoz, akivel harminc éve foglalkozom, és Mihály is sokat foglalkozik vele: írt egy monográfiát róla, most pedig a nagymonográfián dolgozik. Ezt a most háromkötetesre tervezett könyvet is – de lehet, hogy több lesz belőle – tulajdonképpen Csáthról írtam. Csáth naplóira, amiket Mihály hoz hozzám, nem tudom, hányadik ember lehetek, akinek Szajbély Mihály elhozza az új köteteit Csáthról. Részesének érzem magam, nem esszé formájában, hanem prózában vagy versben reagálok erre. Épül bennem ez a dolog. Tulajdonképpen az *árvacsáth* című verseskötetemet úgy írtam meg, hogy a borzalomhoz nem nyúltam, a gyilkosságig érdekelt a téma. A rózsaszín flastromot valószínűleg fel kell majd szakítanom erről a borzalomról. Nagyon szeretek több kollázsszerű részletet Csáth naplójából – most már a teljes szöveg olvasható –, ebből kiválasztottam pár részletet, amiket észrevétlenül átalakítottam, interveniáltam. Nem is akarok ezzel dicsekedni. Amikor a háború alatt elhagytam Újvidéket, és visszaköltöztem Palicsra, a feleségem szülővárosába, a határhoz közelebb, akkor a csáthi világba tértem vissza. Nagyon kötődtem egy Magyar László nevű helytörténészhez, barátomhoz. Palicson élt, és a háborús napokban Palics teljesen sötét volt. Nem volt kivilágítva a tó környéke, olyan volt, mint egy realista francia film. Mindig a kis semmis épületsarkokról, utcarészekről faggattam. Egyszer, egy éjszakai sétánk során azt mondta nekem, ne higgyem azt, hogy őt csak a kis dolgok érdeklik, ő a világ összes fontos emberével kapcsolatban van, minden fontos emberrel levelezik. Úgy megijedtem az éjszakában, hogy ez örült, pedig a barátom volt. Azt mondta, gyerünk haza, majd megmutatja. Az otthonában – egy kis szuterénszerű lakása volt – a felesége már aludt, nem ébredt fel. Elővett három ingdobozt vagy cipősdobozt, tele voltak levéllel. Sorba szedte ki, és tényleg, az akko-

ri világ minden fontos emberével levelezett. Richter, a zongorista, Henry Moore, a szobrász s a többi, magyarok is voltak, Vas István elküldte egyik tanulmányának a kéziratát. Cronin, a nagy regényíró azt írta egy mélynyomású levélpapíron: fiatal barátom, az én aláírásom egy vagyont ér – és a másik oldalon alá volt írva. Mutatott egy levelet, amire azt mondta, hogy a legfontosabb: Szilárd Leó atomtudós levele volt. László azt írta neki, kíséri a kutatásait, de nem mindent ért, szeretné, ha elmagyarázná. Az öreg elmagyarázta neki, teleírta a levelet. Egy üres sor maradt az alján, ahova a világ egyik legnagyobb atomtudósa azt írta: mi az, hogy Palics? Ez engem nagyon megfogott, az életem egyik legfontosabb momentuma, állandóan erről írok. Az új regényben már arról beszélek, hogy több filozófus doktorált Vajdaságban és Szerbiában, illetve Jugoszláviában abból, hogy *mi az, hogy Palics?* És én ezt komolyan gondolom, tovább is írom, és ezek a könyvek is erről szólnak. Muszáj volt Szilárd Leóval foglalkoznom a hősöm miatt. A hősöm, ez az aranyos ember, elment a gyerekeihez látogatóba, éjszaka megnézte a Niagara-vízesést, és meghalt. Nem véletlenül lett fontos motívum a regényben a vízesés. Arról van szó ebben a nagyregényben, azért mondom ezeket a szavakat szerénytelenül, mert halálra rémültem, a szó szoros értelmében, halálra rémültem, hogy megöregedtem és egyszer meg fogok halni, és lassan nagyon fontos dolgokat elfelejtek. Többek között az *Új Symposium*ról is mesélek, és rájöttem, hogy többször nem emlékszem, vagy rosszul emlékszem. Úgy kezdtük el csinálni a *Symposiont*, hogy fogalmunk sem volt a nyomdáról és az újságírásról. Most olvastam épp Maurits Ferenc interjút, ahol azt mondja, hogy ő volt az egyik első technikai szerkesztő, és arról beszél, hogy nem értette a technikai szerkesztést, de hogy az Ottó akkor már tudott erről többet. Ez olyan értelemben volt igaz, hogy egy-két belgrádi folyóirat nagy hatással volt rám. Többek között a *Vidici* egyetemista folyóirat – Danilo Kiš lapja –, amelyet képzőművészekkel csináltak. De nem volt benne tükörképzés. Ugyanis a nagy avantgárd folyóiratok mind geometrikusak voltak, Kassákék is nagyon szabályosan képzelték el az újságoldalakat. A *Vidici* volt az egyetlen olyan újság, amelyben nem szabályosan törték a dolgokat, hanem engedték befolyjni a formátlanságot a hasábokra. Ez alapélmény volt, és amikor a *Symposion* mellékletét csináltam, akkor tudtam, hogy mit akarok. Nagy konfliktus volt a Forummal és a kiadóval: megállt az eszük, hogy a lapoldal valahogy másként néz ki, mint amit ők megszoktak. Állandóan át akartam ezt

törni. Ugyanez érdekelt poétikailag és ideológiailag is. Az előbb említett ijedtség oda vezetett, hogy elhatároztam, írok egy nagyobb, egy fontos történetet. És megírtam a *Szeméremékszerek* című hosszú szövegemet, ami sajnos nem került be az első kötetbe. A szerkesztő a harmadik kötetbe transzponálta azt a szöveget, ami miatt az egészet írtam. Meg is ijedtem, hogy ha az olvasók elolvassák, nem találják ezt a szöveget, hol lehet? Noha lassan betüremkednek a szövegbe ezek a részletek. Elkezdtem visszafelé írni: megírtam három-négy hosszú szöveget. Az egyik most jelent meg a *Forrásban*, az a címe, hogy *Vezérkar*, a másik, a *Szeméremékszerek* a nyáron jelenik meg a *Tiszatájban*. Nem tudom, hogy ezek a könyvekben mikor kerülnek sorra. Arról szól a regény, hogy a főhős, az alteregóm, a Palics és a határ közötti homokpusztába kerül, és ott ügyetlenkedik. Valami furcsa mozdulatot teszek a kezemmel, úgy tűnik, hogy egy migránsnak mutatom az utat, merre menjen. Abban a pillanatban elkapnak és embercsempésszé nyilvánítanak. Visszafelé írtam meg a kötetet, hogy ha véletlen végképp elagkok, akkor meglegyenek a legfontosabb szövegek. Ezek megvannak, de nem kerültek be az első kötetbe. Az első kötetben arról van szó, hogy ezek a rendőrök régebben is figyelhettek, mert kijártam a pusztába. Árvalányhajas puszta volt. Mint a migránsok, jött egy ugyanilyen erős nyomulata a vaddohánynak, és kiszorította az árvalányhajat. Ez Csáth pusztája, Csáth itt, ezen a pusztán mérgezte meg magát, ezért is fontos volt nekem. Van egy versem, ami nincs benne az *árvoacsáthban*, amiben Csáth lenyeli a mérget, térdre esik, és az árvalányhaj közé zuhan. Az árvalányhaj abszolút magyar motívum, most pedig jön egy idegen lény, ami kiszorítja. De ugyanez van a rovarokkal is: nagy nyomása van a pöttyös katicáknak, a különböző szúnyogoknak is. Ezt is követem, nem csak az embereket, nagyon részletesen és komolyan írok erről ebben a kötetben, de a többiben is fogok. A rendőrök házkutatást tartanak nálam, és elviszik a kézirataimat. Vesznek néhány gyümölcsösládát, Palics és a környék hihetetlen gyümölcstermesztő vidék. Orbánfalvának hívják az utcát, ott van az orbánkereszt. Palicsnak a síneken túli részét Orbánfalvának nevezték valamikor. Újvidéken a Virág utca mellett ment a zombori vasvágány, és egyszer azt vettem észre, hogy centrális dologgá, szemétdombbá vált. A vágány a regényben is fontos. Ezen mentek a menekültek, vagyis a vándorok, akik Koszovó felől jöttek. Hihetetlen érzékük volt, tudták, hol vannak az igazi relációk. Két dolog érdekli a migránsokat: az ásott kút és a régi útvonalak. Megér-

zik, ezen mennek, és csak az a kút érdekli, ami ásott, csak abból mérít, rissz-rossz madzaggal húzzák fel a vizet. Tíz-húsz évre rá meghívtak egy újvidéki szerb gimnáziumba, közel ehhez a vakvágányhoz, irodalmi órát tartottam. Boldogan meséltem nekik, hogy itt éltem ezen a vakvágányon, szemétdomb volt, és látjátok, mi lett belőle? Európa Bulevár. Utána félrehúzott az egyik gimnazista fiú és azt mondta, igen, de nem nyitották meg. Most már azóta megnyílt. Átjöttem Palicsra, azt gondoltam, hogy abbahagyom a világhoz való ilyenfajta viszonyulást, és nem bonyolódok bele ilyen dolgokba. De akkor rátaláltam a Vér-tóra. Van egy kis tó Palicson, gondoltam, hogy a háború összes vére oda folyik a volt Jugoszlávia területéről. És amikor a migránsok jöttek, kisült, hogy az utcánk az egyik centrális korridora a menekülteknek. A másik a megszünt Palics–Szeged sínek mentén van. Megijedtem, hogy akárhova megyek, a centrális helyre jutok. Ez nem azért van, mert okos vagy fontos vagyok, hanem hogy ha a semmis, a minimális dolgokhoz egzakt módon kapaszkodsz, egyfajta akupunktúrával viszonyulsz a pórusaihoz, akkor azok centrálissá válnak. Újvidéken és Palicson is megtapasztaltam ezt. A kerítésen túl ott mentek a menekültek, és akármelyik rádiót nyitottam ki a világon, mindenhol azt mondták, hogy ott mennek a migránsok. Ebben a könyvben arról van szó, hogy erről a mikroszintről, a palicsi kisvilágom szintjéről elkezdtem rigorózan követni ezeket a történeteket. Arról szól a könyv, mit mutatnak fel ezek a dolgok. Nem foglalkozom politikai kommentárokkal és okoskodásokkal, hanem a kis világomban követem őket. Három könyvben regisztrálok, és majd meglátszik, mi sül ki belőle. Arról szeretnék még mondani pár szót, milyen különös a regényhez való viszony. Interjúkat akartak kérni, hogy beszéljek róla. Mondtam, hogy el vagyok tévedve, nagyobb dolgokkal foglalkozom, a következő kötettel, másrészt pedig nem látom egészben a könyvet, csak a hibáit látom. Az utolsó szerkesztési munkákban kifáradtam, örült tempóval próbáltam újraírni dolgokat, elérni a szöveg hihetetlen zeneiségét, az iróniát, egy nagyon szép szöveget szerettem volna, olyat, ami az én világomban nagyon szép. Amikor megjelent a könyv, átutaztam Szegedre, ott már lehetett venni. Szereztünk egy-két példányt a könyvből, nem mertem kinyitni, itt-ott beleolvastam, és akkor is csak a hibákat vettem észre benne. Aztán valahogy nem foglalkoztam vele, majd amikor újra fel kellett lép-nem, elkezdtem keresni részleteket, mit olvashatnék fel. Bele-beleolvastam, és hihetetlen nagy és pozitív élmény volt a regénnyel való

találkozás, eddig ilyet nem tapasztaltam. Mindig csak borzalmas élményeim voltak, csak szenvedtem. Először éltem meg azt, hogy akárhol elkezdtem olvasni, jó érzésem volt. Az irónia engem is meglepett. Nagyon örültem, hogy Misi ezt pontosan megérezte. Azt hittem, hogy tragikus, síró könyvet írok. Voltak ilyen élményeim a nyomozókkal, a vallatókkal, a kihallgatásokkal, és ezt akartam megírni, ezt transzformáltam át. Azt hittem, hogy ez egy sötétebb könyv. Mostanában ülök és akárhol olvasom, mindig a zenét hallom, azt, ami engem érdekelt, amit el akartam élni. Ilyen értelemben különös dolog született. Ezek a gyümölcsösládák, melyekben a dossziék, papírok, noteszek voltak. Arról szól a könyv, hogy ez a kötet a regény előszava. Nem is kicsit meg lett húzva, nagyon vastag kötetnek kellett volna legyen, vastag is, csak vékonyabb a papír. Ez egy előszó, annak az előszava, amit a rendőrség majd elvisz. A haláltól való félelmemben írtam meg, a rendőrök ezt találták meg. Mindenfajta szöveg van benne. Próbáltam megmutatni, hogy ez a kisebbségi tébláboló figura a határzáron innen téblábol, hadonászik, úgy néz ki, mint a migránsok forgalmistája. Van egy szövegrész, amit szeretek: egy nagy orosz balett-táncosnőről írok benne. Valahol azt hallottam, hogy az a nő, akit látunk Berlin eleste napján, amikor vonul be a hadsereg, egy forgalmista. Kisült, hogy ezt a nőt ugyanúgy hívják, mint a legnagyobb orosz balett-táncost. Elkezdtem foglalkozni az életével, és én is így hadonásztam összeviessza, amikor jött ez a nagy migránsáradat. Ilyen áttételekkel próbálok írni erről. Ezeknek a gyümölcsösládáknak az illata átjárja ezeket a kéziratokat, és az irónia mellett van egy ilyen édes, fanyar íze is a szövegeknek.

– Hát igen. Annyit mondanék, hogy amikor könyvbemutató van, akkor kevés olyan író van, aki úgy tud viszonyulni a szövegéhez, hogy továbbírja. Vagyis az, ami abból a bizonyos komplexitásból nem került fényre, az most formálódik tovább. Az Ottóval való találkozások azért élményszerűek, mert a könyv kapcsán egy új művet hall. Továbbíródik, más dimenziókban mutatkozik meg az, ami könyv formájában megszületett. És nem kívülről kommentálódik a mű. Még akkor sem, ha te most meglepődél, hogy vannak belőle jó mondatok.

– A másik nagy élményem az volt, amikor leválnak bennem az alteregók. Sosem szerkesztek szigorúan, hanem lazán, sőt, hanyagul és szabadon. A versírási tapasztalat birtokában írom ezeket. Szépen tetten értem azt, ahogy az alteregó leválik rólam. A könyv elején van egy rész. Mikor először megbetegedtem, jártam egy aranyos orvoshoz,

aki nem engedte, hogy kifizessem a vizsgálatot. Azt mondta, nem, nem, én fiatal koromban verseket írtam, maga volt az eszményképem, engedje meg, hogy ez az első vizsgálat ingyenes legyen.

– *Biztosan nem szorulsz ötletekre, de adnék egy ötletet. Amikor elolvastam a további Csáth-naplókat, eszembe jutott, hogy egy csomó befejezetlen novellája van. Azokat szívesen átadnám neked, mert ha valaki nem ismeri ezeket, akkor nem tudja, hol ér véget a Csáth és hol kezdődik a Tolnai. És az az opus, ami akkor nem született meg, az most valamiféleképpen létrejöhetne.*

– Utoljára a Domboson Nagy József ült mellettem, és akkor azt mondtam, szeretem, hogy ha József mellettem ül és csinál valamit. Most azt kell mondanom, szeretem, ha a Misi mellettem ül.